

Ključne riječi: Kolektor sunčevog zračenja
Mjerenja toplinskog učina i pada tlaka
Faktor iskorištenja kolektora

SAŽETAK

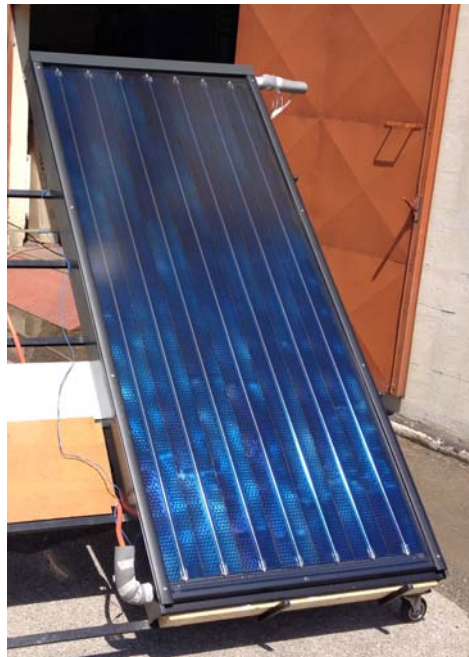
U izvješću su dane toplinsko-hidrauličke karakteristike pločastog kolektora sunčevog zračenja tip **So Kol S** bruto površine 2,52 m². Provedena su ispitivanja učina s vodom kao nosiocem topline prema normi HRN EN 12975-2. Određen je učin za niz ulaznih temperatura vode pri prirodnoj insolaciji te izračunat faktor iskorištenja uz određivanje funkcijske ovisnosti o temperaturi vode, okoline i insolaciji. Izmjereni pad tlaka dan je u ovisnosti o protoku medija. Izvršen je vizualni pregled i provedena tlačna proba čiji su rezultati zadovoljili uvjete iz navedene norme. Izmjerene toplinsko-hidrauličke karakteristike su uspoređene s podacima ostalih proizvođača.

1. UVOD

Kolektor sunčevog zračenja tip **So Kol S** proizvođača SOLAR MONTAŽE, Zorislav Krušić, Topolje, Puškaš 3, 31304 Duboševica, primjenjuje se prvenstveno u sustavima za zagrijavanje potrošne tople vode i vode za bazene te u sustavima centralnog grijanja s akumulacijom topline. Proizvodi se po mjeri u veličinama od 2,26 m² do 25 m² bruto površine. Mjerenja toplinskih i hidrauličkih karakteristika kolektora provedena su u dijelu Laboratorija za toplinu i toplinske uređaje za ispitivanje uređaja i sustava za korištenje obnovljivih izvora energije "Sunce" pri Fakultetu strojarstva i brodogranje Sveučilišta u Zagrebu i to prema normi HRN EN 12975-2. Primijenjena je otvorena mjerna staza za ispitivanje pri prirodnoj insolaciji s vodom kao nosiocem topline. Također izvršeni su vizualni pregled i tlačna kolektora.

2. OBJEKT MJERENJA

Kolektor sunčevog zračenja tip **So Kol S** proizvođača SOLAR MONTAŽE, je pločasti kolektor namijenjen prijemu sunčevog zračenja u svrhu zagrijavanja nosioca topline (voda, rasolina) koji struji kroz kolektor.

Slika 1 Pločasti kolektor sunčevog zračenja tip **So Kol S**

Na apsorbersku ploču kolektora pričvršćen je registar od 7 paralelno postavljenih Cu cijevi romboidnog poprečnog presjeka s ulaznom i izlaznom razvodnom Cu cijevi promjera 22 mm. Spoj Cu cijevi s apsorpcijskom Al pločom je mehanički. Kolektor je izoliran sa stražnje strane slojem izolacije od kamene vune debljine 70 mm, a sa bočne 20 mm. Pokrovno staklo je kaljeno debljine 4 mm, elastično brtvljeno i učvršćeno za okvir. Apсорber je tip Sunstrip i sastoji se od niza Al traka na koje je nanesen visoko učinkoviti premaz. Kućište kolektora je izrađeno od Al lima debljine 0,7 mm i OSB ploče debljine 12 mm na stražnjoj strani pokrivena Al limom. Tehnički podaci o karakteristikama kolektora dani su u Tablici 1.

Tablica 1 Karakteristike kolektora **So Kol S**, SOLAR MONTAŽE

Dimenzije kolektora	(mm)	1070×2356×130
Bruto površina	(m ²)	2.52
Površina upada svjetlosti	(m ²)	2.21
Premaz apsorbera		Sunstrip
Apsorpcijski koeficijent	(%)	96 ± 2
Emisijski koeficijent	(%)	7 ± 2
Cijevni registri	(mm)	7 romboidnih cijevi
Sakupljačke cijevi	(mm)	promjer 22 mm
Transparentni pokrov		4 mm kaljeno solarno staklo
Transmisijski koeficijent	(%)	91.3
Broj priključaka	(kom)	4
Max. radni pretlak	(bar)	6
Toplinska izolacija	(mm)	70 mm kamene vune

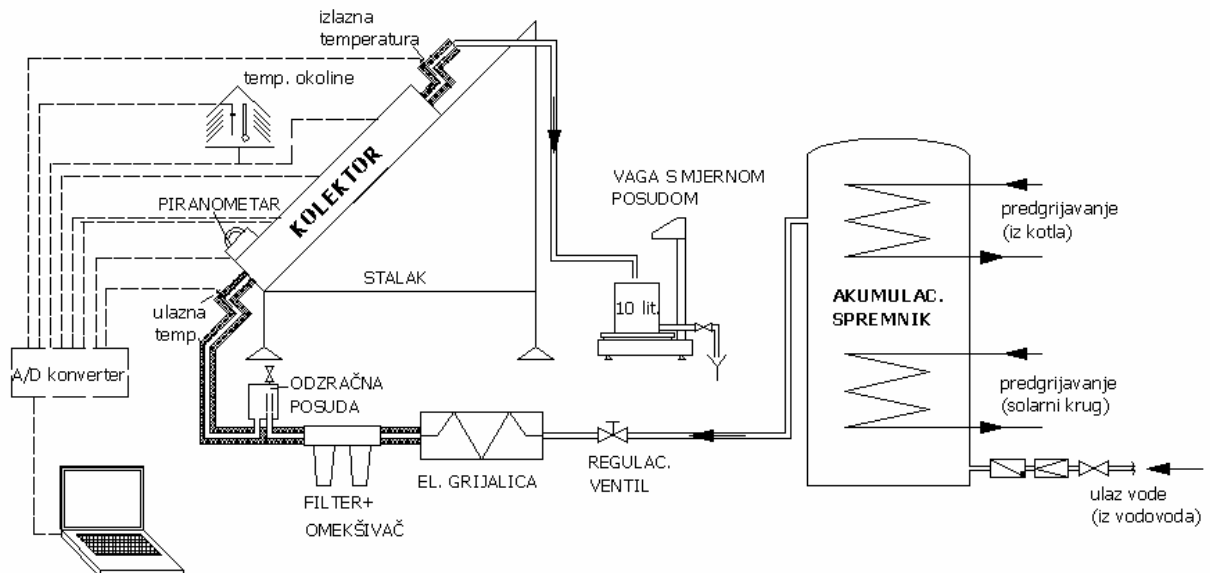
stražnjeg dijela		
Toplinska izolacija stranica		20 mm kamene vune
Radni medij u sustavu		mješavina propilen-glikola i vode

3. MJERENJE I MJERNA OPREMA

3.1 MJERNA LINIJA

Mjerna linija sastoji se od kolektora sunčevog zračenja postavljenog na stalak pod kutem od 45° prema horizontali (Slika 2). Kroz kolektor prolazi voda pri jednolikom protoku i jednolikoj ulaznoj temperaturi. Željena temperatura na ulazu se postiže uz pomoć električne grijalice čija se snaga regulira zakretnim transformatorom. Protok vode se mjeri uz pomoć vage, te kontrolira preko ventila i staklenog pokazivača protoka. Ulazna i izlazna temperatura vode mjeri se uz pomoć termoparova postavljenih na način prikazan Slikom 2, a koji omogućuje dobro miješanje slojeva vode pri relativno malim ispitnim protocima od 0.02 kg/s±10% po m² površine kolektora. Insolacija se mjeri piranometrom globalnog zračenja (direktno+difuzno) postavljenim pod istim kutem prema horizontali kao i kolektor. Okolišna temperatura se mjeri zasjenjenim termoparom i živinim termometrom. Mjerenje pada tlaka vrši se na ulaznim i izlaznim priključcima kolektora uz pomoć diferencijalnog mjeraca tlaka.

Sva očitavanja termoparovima, piranometrom i diferencijalnim mjeracem tlaka se prikupljaju u vremenskim intervalima od 30 s putem akvizicijskog sustava za kontinuirano praćenje i pohranjuju u računalu.

Slika 2 Shematski prikaz mjerne linije za određivanje toplinsko-hidrauličkih karakteristika kolektora

3.2 MJERNA OPREMA

3.2.1 Mjerenje temperatura

Ulazne i izlazne temperature vode te temperatura okolišnog zraka mjerene su termoparovima bakar-konstantan razreda točnosti $\pm 0.1^\circ\text{C}$ spojenih preko A/D converter-a "Agilent" tip 34970A switch unit s.br. MY 41022529, 34901A 20-channel multiplexer module na računalo čime je omogućeno praćenje stacioniranja temperatura tijekom perioda mjerenja. Temperatura okolišnog zraka kontrolirana je zasjenjenim živinim termometrom razreda točnosti $\pm 0.1^\circ\text{C}$.

3.2.2 Mjerenje protoka

Protok je mjereno uz pomoću mjerne vage "Ohaus" tip CH30R11 *preciznosti $\pm 10\text{g}$* . Tijekom svake periode mjerenja izvršeno je 5 kontrolnih mjerenja namještenog protoka.

3.2.3 Mjerenje sunčevog zračenja

Dozračena energija globalnog sunčevog zračenja mjerena je visoko preciznim ('secondary standard' prema klasifikaciji Svjetske meteorološke organizacije i ISO 9060) piranometrom Kipp&Zonen tip CM 11 mjernog područja valnih duljina $\lambda = (0.3 \div 2.8) \mu\text{m}$, rezolucije $\pm < 1\text{W/m}^2$ u mjernom opsegu od $(0 \div 1400) \text{W/m}^2$ i kalibracijske konstante $5.11 \text{mV}/(\text{W/m}^2)$.

3.2.4 Mjerenje pada tlaka

Pad tlaka mjereno je uz pomoć diferencijalnog mjerača tlaka tip OMEGA PX 750 radnog područja do 37365 Pa.

Napomena: Svi uređaji su umjereni prije ispitivanja.

3.3 POSTUPAK MJERENJA

3.3.1 Mjerenja učina kolektora

Mjerenja se provode pri konstantnoj insolaciji od najmanje 600W/m^2 u ravnini kolektora, koja pak smije varirati $< 50 \text{W/m}^2$ tijekom ispitivanja, dok ulazna temperatura smije varirati najviše $\pm 0.1^\circ\text{C}$, okolišnja $\pm 1^\circ\text{C}$ a protok vode $\pm 1\%$. Nakon namještanja protoka i ulazne temperature vode te osiguranja gore navedenih uvjeta u periodu mjerenja od 30 minuta, posljednjih 15 minuta te periode stacioniranja bilježe se vrijednosti temperatura, insolacije i protoka, pa potom integriraju i osrednjavaju. Razlika temperatura vode na izlazu i ulazu iz kolektora mora biti manja od 15 K i veća od 1.5 K. Rezultati su prikazani u Dijagramima 1a,b u obliku funkcijske ovisnosti faktora iskorištenja kolektora o temp.vode u kolektoru, temp. okoline i insolaciji.

3.3.2 Mjerenja pada tlaka

Mjerenje pada tlaka nosioca topline(vode) pri prolasku kroz kolektor provodi se pri ulaznim temperaturama vode koje ne odstupaju više od $\pm 5^\circ\text{C}$ od temperature okolišnjeg zraka. Ukoliko proizvođač nije odredio preporučene vrijednosti protok, mjerenje se provodi u rasponu od $0,005-0,3 \text{kg/s}$ po m^2 površine kolektora.

Mjerene veličine su temperatura vode na ulazu u kolektor, protok vode kroz kolektor, razlika tlaka na priključcima pri prolasku vode od donjeg prema gornjem rubu kolektora.

3.3.3 Provjera najviše dopuštenog radnog tlaka

Tlačna proba se provodi pri ispitnom tlaku koji je 1,5 puta veći od deklariranog najvećeg dopuštenog radnog tlaka. Ispitivanja se provode pri okolišnoj temperaturi od 5-30°C. Nakon što se ručnom pumpom priključenom na donji ulazni priključak kolektora (izlazni je začepljen) ostvari zadani tlak u cijevnom registru, takvo se stanje održava 15 minuta te provjerava eventualno postojanje mjesta propuštanja.

4. PRORAČUN UČINA I FAKTORA ISKORIŠTENJA

Učin kolektora određuje se na temelju izmjerenih veličina masenog protoka i temperatura ulazne i izlazne vode prema izrazu:

$$\Phi_k = q_m \cdot c_p \cdot (\vartheta_i - \vartheta_u) \quad [\text{W}] \quad (1)$$

c_p [J/kgK]- specifični topl. kapacitet određen za srednju temp. kolektora $\vartheta_{kol,sr}$ (5),
 ϑ_u i ϑ_i [°C]- ulazne i izlazne temperature vode

Maseni protok se dobiva vaganjem u vremenu τ

$$q_m = \frac{m}{\tau} \quad [\text{kg/s}] \quad (2)$$

Faktor iskorištenja (efikasnost) kolektora definirana je kao odnos učina kolektora i ukupno dozračene energije sunca

$$\eta = \frac{\Phi_k}{\Phi_{sun}} = \frac{\Phi_k}{G_{sun} \cdot A_k} \quad (3)$$

gdje je A_k [m²] netto površina ozračene plohe kolektora (pokrovnog stakla), Φ_{sun} [W] ukupno dozračena energija sunca na površinu A_k , G_{sun} [W/m²] piranometrom izmjerena ukupno dozračena energija sunca (insolacija) na 1 m² ozračene plohe kolektora.

Funkcijska ovisnost faktora iskorištenja o temperaturi okolišnjeg zraka ϑ_z svodi se na reduciranu temperaturu $\Delta\vartheta$ i insolaciju G_{sun} prema:

$$\Delta\vartheta = \vartheta_{kol,sr} - \vartheta_{ok} \quad [^\circ\text{C}] \quad (4)$$

gdje je $\vartheta_{kol,sr}$ srednja temperatura vode u kolektoru

$$\vartheta_{kol,sr} = \frac{\vartheta_{ulaz} + \vartheta_{izlaz}}{2} \quad [^{\circ}\text{C}] \quad (5)$$

Faktor iskorištenja (efikasnost) kolektora prikazuje se u obliku funkcije

$$\eta = \eta_0 - a_1 \cdot \frac{\Delta \vartheta}{G_{sun}} - a_2 \cdot G_{sun} \left(\frac{\Delta \vartheta}{G_{sun}} \right)^2 \quad (6)$$

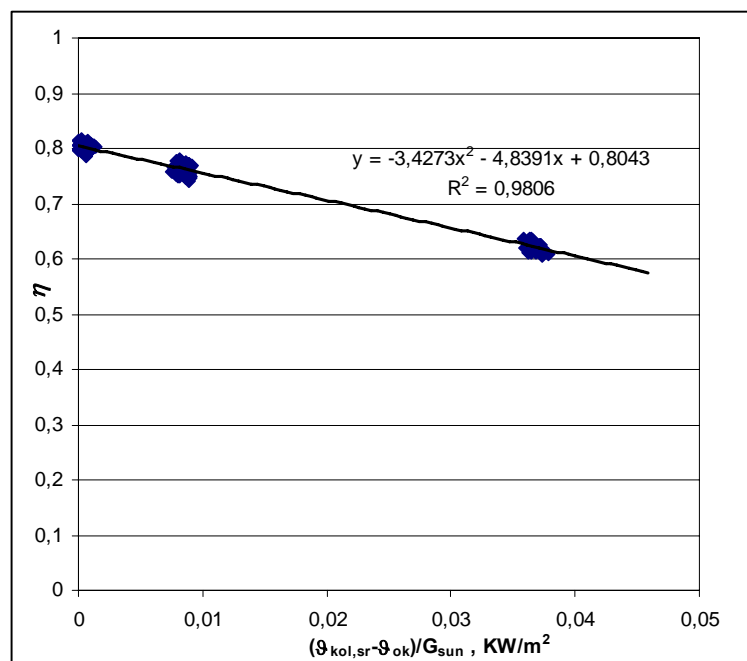
gdje su a_1 i a_2 konstante koje se određuju metodom najmanjih kvadrata iz rezultata mjerenja, a η_0 je faktor pretvorbe i određuje se za slučaj kada su okolišnja temperatura i srednja temperatura vode jednake.

Izraz (6) omogućuje prikaz radnih parametara kolektora za zadane uvjete pogona i insolaciju, srednju temperaturu vode u kolektoru te temperaturu okolišnog zraka. Učin kolektora se tada za proizvoljne parametre određuje prema:

$$\Phi_k = \eta \cdot A \cdot G_{sun} \quad [\text{W}] \quad (7)$$

5. REZULTATI MJERENJA

Rezultati toplinskih i hidrauličkih mjerenja dani su u Dijagramima 1a,b i 2a,b. U Dijagramima 1a,b su dane regresijske krivulje faktora iskorištenja u ovisnosti o temperaturi radnog medija, okolišnog zraka i insolaciji. U Tablici 2 su dani koeficijenti regresijske krivulje faktora iskorištenja. U dijagramu 1b dana je usporedba kolektora **So Kol S** s kolektorima drugih proizvođača. U Dijagramu 2a je dana regresijska krivulja pada tlaka u ovisnosti o masenom protoku, a u Dijagramu 2b usporedba pada tlaka s podacima ostalih proizvođača koji također imaju paralelni spoj cijevi u registru. Provedena tlačna proba pri 10 bar za radni tlak od 6 bar pokazala je da nema nikakvih propuštanja niti oštećenja dijelova pod tlakom.

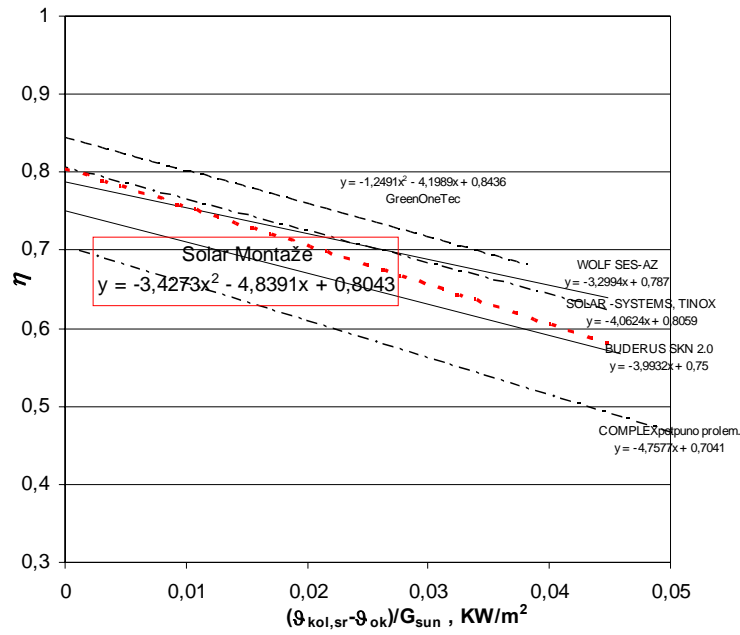

Dijagram 1a Ovisnost faktora iskorištenja kolektora **So Kol S** o temperaturi vode u kolektoru, temp. okoline i insolaciji (svedeno na površinu upada svjetlosti $A_k=2.21 \text{ m}^2$)

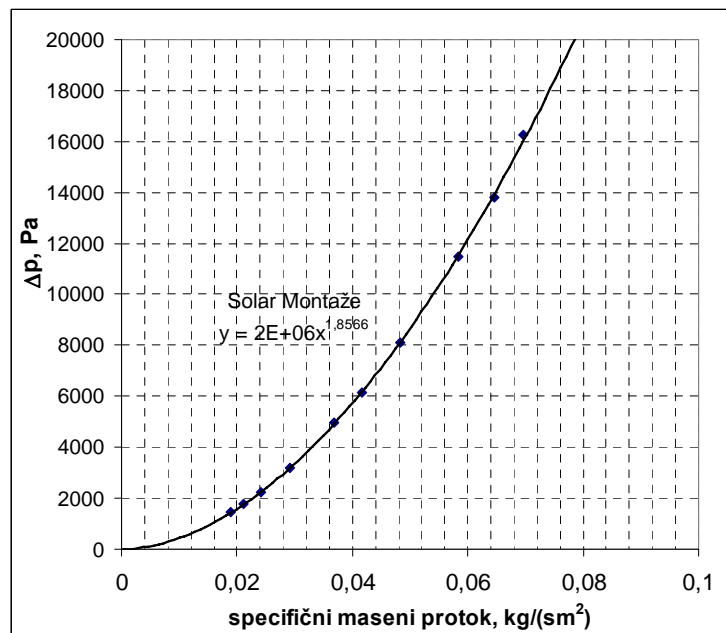
Tablica 2 Koeficijent regresijske krivulje faktora iskorištenja kolektora **So Kol S**

$$\eta = \eta_0 - a_1 \cdot \frac{\Delta\vartheta}{G_{sun}} - a_2 \cdot G_{sun} \left(\frac{\Delta\vartheta}{G_{sun}} \right)^2$$

η_0	0,804	-
a_1	4,839	$\text{W}/(\text{m}^2\text{K})$
a_2	0,00367	$\text{W}/(\text{m}^2\text{K}^2)$

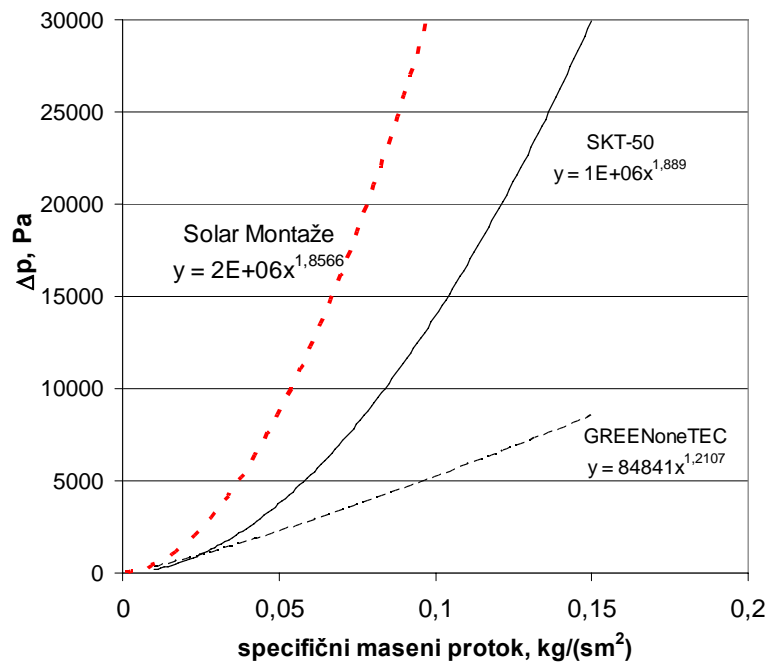

Dijagram 1b Usporedba mjerenih vrijednosti faktora iskorištenja $\eta_{So\ Kol\ S}$ s podacima ostalih proizvođača

Dijagram 2a Izmjerene vrijednosti pada tlaka za $\eta_{So\ Kol\ S}$

Dijagram 2b Usporedba padova tlaka **So Kol S** s podacima ostalih proizvođača (protok sveden na m^2 površine kolektora)

6. KOMENTAR REZULTATA I ZAKLJUČAK

Na osnovu rezultata mjerenja dobivena je krivulja faktora iskorištenja (efikasnosti) koja omogućuje određivanje učina kolektora za proizvoljne uvjete rada zadane insolacijom, srednjom temperaturom vode u kolektoru te temperaturom okolišnog zraka. Također temeljem rezultata mjerenja dobivena je krivulja pada tlaka u ovisnosti o različitim masenim protocima radnog medija.

Dobivene krivulje faktora iskorištenja i pada tlaka pružaju mogućnost direktne usporedbe toplinsko-hidrauličkih karakteristika ispitanog kolektora s onima drugih proizvođača čije su krivulje određene prema istoj normi.

Kolektor je zadovoljio uvjete iz norme u pogledu vizualnog pregleda i tlačne probe.

U Zagrebu, 23.07.2012.

Izvešće izradio

Doc.dr.sc. Damir Dović